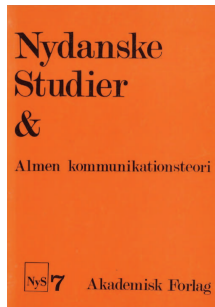

NyS

Titel: Noter om infinitternes derivationshistorie
Forfatter: Peter Bøgh Andersen
Kilde: *NyS – Nydanske Studier*
& *Almen kommunikationsteori* 7, 1974, s. 31-62
Udgivet af: NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL: www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Peter Bøgh Andersen

NOTER OM INFINITTERNES DERIVATIONSHISTORIE

1. NP-løft (NP-raising) i dansk

Passivtransformationen er en regel, der

- 1) omdanner subjektet til et adverbial, indledt med af
- 2) indsætter en passivmarkør, enten blive+ptc eller -s i Auxfrasen (nogle konstruktioner med få+ptc kan også betragtes som passiver)
- 3) flytter en NP, der står efter hovedverbet, hen på subjektets plads.

Omdannelse (1)-(2) kan vanskeligt bygges sammen med (3) til én regel. Grunden er, at (1)-(2) kan virke, selv om (3) ikke har mulighed for at virke. Det er tilfældet i visse intransitive sætninger.

Vi har f. eks. derivationen:

(1)	et strygeorkester	musicerer	i parken.
(2)		musiceres	i parken af et strygeorkester.
(3)	der	musiceres	i parken af et strygeorkester.

Sætning (1) omdannes til (2) ved regel (1)+(2). Regel (3) kan ikke virke. (2) omdannes til (3) ved der-transformationen, der indsætter der hvor intet subjekt findes (læg mærke til at denne regel også virker i relativsætninger). Hvis der i passivreglernes strukturelle beskrivelse var nævnt en NP, som skulle stå efter hovedverbet, ville (1) ikke tilfredsstille denne strukturelle beskrivelse og følgelig ikke kunne passivvendes. Men det kan den. Læg også mærke til at den omtalte NP ikke nødvendigvis skal være et objekt:

(4)	Man så	ned på	Olsen.
(5)	Olsen blev set	ned på.	

Hvis regel (1)+(2) anvendes skal (3) også anvendes - men det kan ske at (3) ikke kan anvendes, og det sker der ikke noget ved. Resultatet er en korrekt sætning alligevel.

NP-løft er en regel, der splitter en ledsætning ad. S-noden slettes, og subjekt-NP'en og PræDPH'en hænges separat op. På engelsk kan denne operation foretages på såvel subjektive som objektive ledsætninger. Efter min formening kan NP-løft, resulterende i en infinitivkonstruktion, kun foretages på subjektive ledsætninger på dansk. Hvor ledsætningen er objekt, har dansken kun participial-nexus som mulighed.

Argumenterne for denne opfattelse er følgende data: på dansk er NP-løft på subjektiv ledsætning mulig ved verber som forekomme, synes, vedblive, ende med, pleje, m.fl., dvs. ved verber der betegner 'subjektivt indtryk' eller verber der betegner 'aspekt'. Eksempler er:

- (6) [at han er gammel] forekommer mig.
 (7) han forekommer mig at være gammel.
 (8) det forekommer mig at han er gammel.
- (9) [huset kostede en million] endte med.
 (10) huset endte med at koste en million.
 (11) det endte med at huset kostede en million.

Følgende tegning viser hvad der sker:

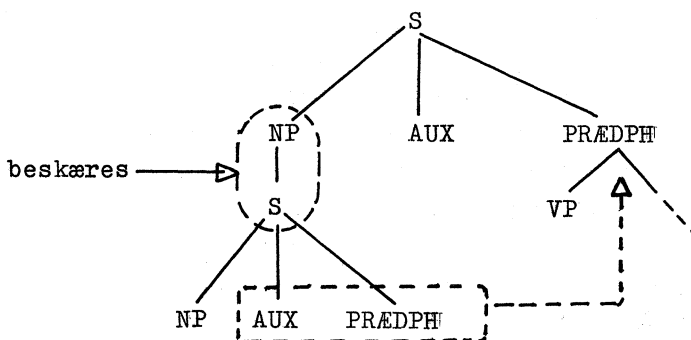

Fig. 1

Ved 'beskæring' (Eng: 'pruning') forstår jeg at S-noder under visse betingelser slettes. Undertiden er det nemlig således, at der findes argumenter for at en bestemt konstruktion i dybstrukturen er domineret af S men at dette S ikke findes i overfladestrukturen. S'et er da slettet. Hvornår et S slettes ved jeg ikke; jeg antager at der findes beskæringsregler, der virker ind imellem transformationerne. Hvorfor kan man nu ikke sige, at overfladesubjektet i (7) og (10) også er dybstruktursubjekt? Det er klart, at der er semantiske og distributionsmæssige grunde til at regne han for subjekt til gammel og huset som subjekt til koste. Men der er også rent syntaktiske argumenter. Betragt eksemplerne:

- (12) Folk vedbliver at komme til festen.
 (13) Der vedbliver at komme folk til festen.
 (14) Folk elsker at komme til festen.
 (15) * Der elsker at komme folk til festen.

Hvordan forhindrer vi (15) og tillader (13)? Vi kan ikke sige, at flytning af ubekendt subjekt ('indholdssubjekt') er forbudt over mere end ét verbum, for da udelukkes (13). Vi kan heller ikke sige, at det afhænger af det første verbum om flytning er mulig, for det kan også afhænge af det andet:

- (16) Folk vedbliver at ryge cigaretter.
 (17) * Der vedbliver folk at ryge cigaretter.
 (18) * Der vedbliver at ryge folk cigaretter.
 (19) * Der ryger folk cigaretter.

En forklaring i form af forskellig dybstrukturanalyse kan være følgende. Dybstrukturerne for (12) og (14) er:

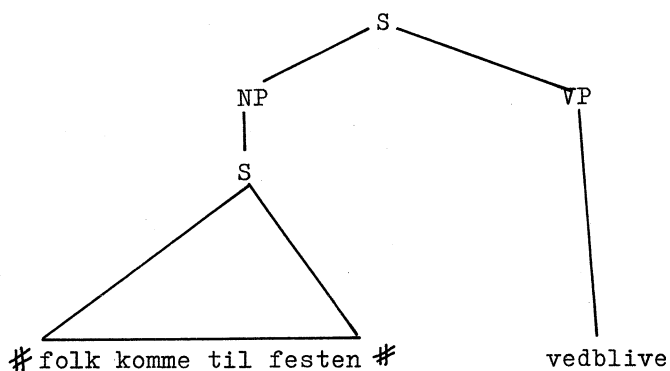

Fig. 2

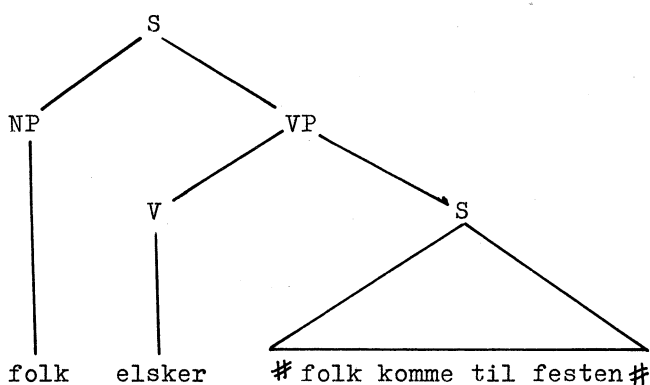

Fig. 3

(12) opstår af fig. 2 ved NP-løft. (14) opstår af fig. 3 ved en regel som hedder Equi-NP-slettelse (forkortes: ENP-slettelse). Den lyder:

X	NP ₁	Y	[NP ₁ Z] _S	W	
1	2	3	4	5	6 →
1	2	3	∅	5	6

(jeg undlader forskellige restriktioner, som er foreslået af P.S. Rosenbaum; jeg tror ikke de holder). ENP-slettelse kan slette subjektet i en ledsætning, hvis en identisk NP findes tilvenstre for den. Lad os antage at indholdssubjekt kun kan dannes hvor ét verbum findes, dvs. et ubekendt subjekt kan kun bevæges over ét verbum.

Lad os antage at kun sætninger der ikke indeholder # er velformede, og lad os antage at NP-løft og ENP-slettelse fjerner disse #'er. Så deriveres (13) på følgende vis:

- (20) #folk komme til festen # vedbliver
 (21) # komme folk til festen # vedbliver (indholdssubjekt)
 (22) #der komme folk til festen # vedbliver (der-indsættelse)
 (23) der vedbliver at komme folk til festen (NP-løft)

Lad os prøve at foretage de samme operationer på konstituenssætningen i fig. 3; for kun på denne måde (15) tænkes at fremkomme:

- (24) folk elsker #folk komme til festen #
 (25) folk elsker # komme folk til festen # (indholdssubjekt)
 (26) *folk elsker #der komme folk til festen # (der-indsættelse)

Læg mærke til at ENP-slettelse ikke kan operere på (26) for subjektet i ledsætningen er nu der, og der findes ikke tilvenstre for ledsætningen. Vi må altså stoppe derivationen med (26), som indeholder # og altså er uacceptabel. Læg mærke til, at # kan fjernes af den transformation, der danner ledsætninger. Da får vi den velformede

- (27) folk elsker der kommer folk til festen.

Vi skal senere give flere argumenter for eksistensen af NP-løft.

Og nu til tesen om at NP-løft resulterende i infinitiv plus at ikke er mulig ved objektive ledsætninger. Betragt følgende eksempler:

- (28) I believe John to have convinced Bill
 (29) *Jeg mener John at have overbevist Bill
 (30) John is believed to have convinced Bill
 (31) John menes at have overbevist Bill

Der er tre muligheder for at forklare eksistensen af (31) overfor den unacceptable (29).

a) NP-løft er mulig ved objektive ledsætninger. Vi får da:

(32) Man mener [John]_{NP} [at have overbevist Bill]_{PrædPH}

Da må passiven være obligatorisk for (32), der konverteres til

(33) [John]_{NP} menes [at have overbevist Bill]_{PrædPH}

Denne løsning er helt adhoc.

b) Passiven har lov til at hente sit subjekt i en ledsætning. Da undgår vi at lade NP-løft virke ved objektive ledsætninger. Vi ville da få en derivation som denne:

(34) man mener # John have overbevist Bill #

(35) John menes # have overbevist Bill # (Passiv)

(36) John menes at have overbevist Bill (at-indsættelse)

Læg mærke til at denne hypotese medfører at det er at-reglen der sletter #. Men det er ukorrekt at ethvert NP i ledsætningen kan anvendes af del (3) i passivreglen. Objekter kan f. eks. ikke:

(37) *Bill menes at John har overbevist

Denne løsning er igen helt adhoc og vil komplicere passivreglen meget.

c) Den sidste forklaring går ud på følgende: først passivendes hele den objektive ledsætning. Derefter foretages NP-løft på ledsætningen, der nu står som subjekt i matrixsætningen. Derivationen af (31) vil forløbe således:

(38) man mener #John har overbevist Bill #

(39) #John har overbevist Bill # menes (passiv)

(40) John menes at have overbevist Bill (NP-løft)

(41) Det menes at John har overbevist Bill (Extraposition)

(41) er en parafrase af (40). Omkostningerne ved denne hypotese er kun at inkludere meningsverber og ytringsverber blandt dem, som kan undergå NP-løft. Da disse verber ikke kan tage sætningssubjekt, er passivvending nødvendig for at tilvejebringe de betingelser, hvorunder NP-løft kan virke. Hypotesen mærker korrekt (29) som afvigende og (31) som velformet. Hypotese (c) er da at foretrække.

NP-løft i forbindelse med at-infinitiv er da kun mulig hvis led-sætningen er subjekt.

Den eneste måde hvorpå man kan danne NP-løft ved objektiv led-sætning, er i forbindelse med participialnexus. Akkusativ med infinitiv er ikke objekt, for konstruktionen kan ikke passivvendes, hvilket er et indicium på, at S hænger direkte under VP.

NP-løft kan skitseres således:

#	NP	Aux	PrædPh	#	Aux	VP	X	
1	2	3	4	5	6	7	8	→
Ø	2	Ø	Ø	Ø	6	7+3+4	8	

Vi har nu kommenteret passivreglen og NP-løft og vi har allerede vist hvorledes de på enkelte punkter virker sammen.

Vi går nu over til at kommentere forskellige former for infinitiver. Så vidt det er muligt vælger jeg som eksempler 'crucial cases', dvs. tilfælde, der tydeligt indikerer én beskrivelses korrekthed, når flere alternativer foreligger.

2. Modalverber styrende infinitiv

Modalverberne er systematisk tvetydige. De har en epistemisk betydning og en ikke-epistemisk betydning:

	epistemisk	-epistemisk
ville	futurum	vilje
må	nødvendighed	tilladelse
kan	mulighed	evne

Vi kan ikke her gå ind på fordelingen af disse betydninger i forskellige syntaktiske kontekster. I stedet koncentrerer vi os om nogle afgørende eksempler der antyder én bestemt løsning. Problemet der skal løses er: Står modalverberne i dybstrukturen som Aux-elementer (dvs. som hjælpeverber) eller danner de fuldverber, som styres af modalverberne, en sætning for sig selv. Begge analyser er foreslået, og det gælder nu om at finde evidens, der kan afgøre tvisten. Problemet er om en sætning som

(42) Man vil indkalde folk.

i epistemisk betydning skal analyseres som fig. 4 eller fig. 5.

Fig.4

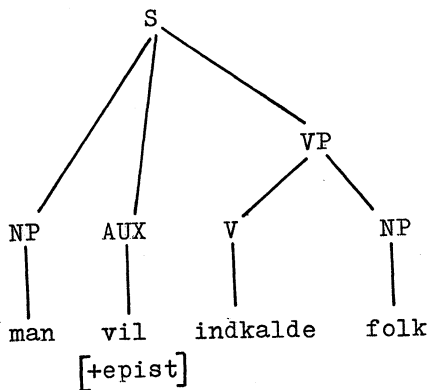

Fig.5

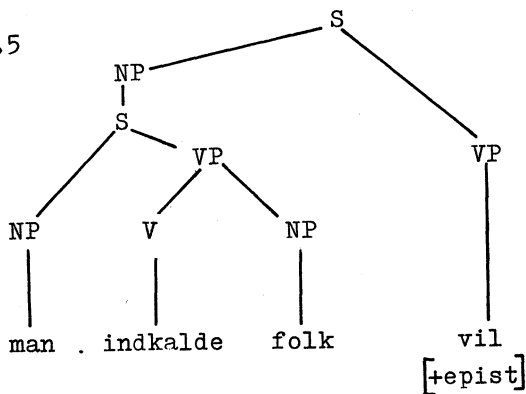

Fig. 5 udsiger, at infinitiv, styret af modalverber, er dannet som andre infinitiver, nemlig ved det repertoire af transformationer vi omtalte i forrige afsnit. I fig. 5's tilfælde vil det sige ved NP-løft. Betragt følgende eksempler:

- (43) Folk vil ikke indkaldes.
 (44) Folk vil ikke blive indkaldt.
 (45) Folk vil ikke indkaldes til militærtjeneste.
 (46) *Der vil ikke indkaldes folk til militærtjeneste.
 (47) Folk vil ikke blive indkaldt til militærtjeneste.
 (48) Der vil ikke blive indkaldt folk til militærtjeneste.

Læg mærke til at (44) er éntydigt epistemisk, mens (43) er éntydigt ikke-epistemisk. Kan vi finde en hypotese, der forklarer disse tilsyneladende ganske urelaterede fakta? En forklaring skal præsenteres i det følgende; jeg gør opmærksom på, at den frembyder problemer på andre områder, som jeg ikke kan løse.

Modalverbernes betydningsvarianter fordeler sig således, at epistemisk betydning forekommer hvor modalverbet tager sætningssubjekt, mens ikke-epistemisk betydning forekommer, hvor modalverbet tager animat subjekt. Vi antager altså hypotesen udtrykt i fig. 5. Ydermere antager vi, at s-passiven kun kan virke på konstituentsætninger, hvis disse står til slut i deres matrixsætning, mens blive-passiven kun kan virke på konstituentsætninger, hvis disse står først i deres matrixsætning. Dybstrukturen til (43) og (44) er:

- (49) Folk vil ikke [man indkalde folk]_S
 [-epist]
 (50) [man indkalde folk]_S vil ikke
 [+epist]

S-passiven kan kun virke på (49). (43) dannes ved ENP-slettelse af det passivvendte objekt, der altså nu er subjekt i konstituentsætningen. Blive-passiven kan kun virke på (50). (44) dannes ved NP-løft. Disambigueringen i (43)-(44) er da forklaret. Dybstrukturen til (45) og (47) er vist i fig. 6 og 7.

Fig.6

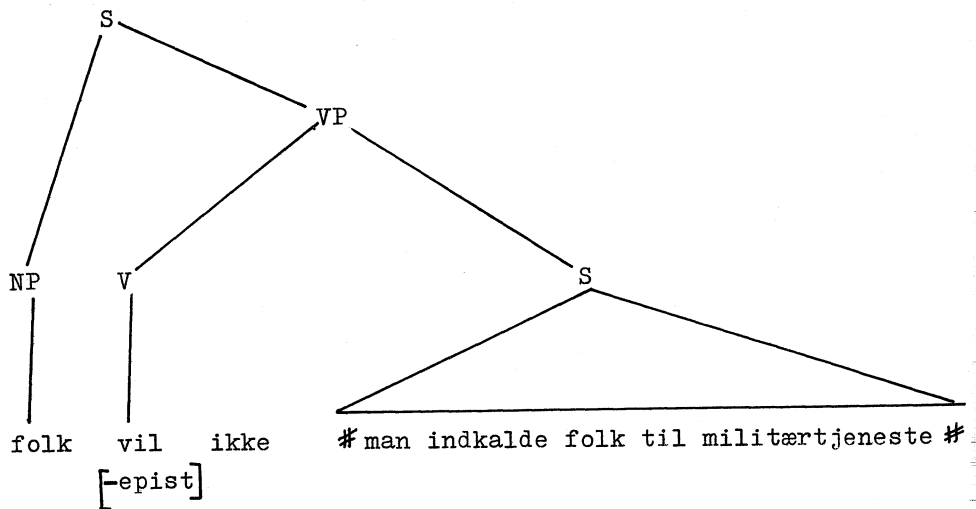
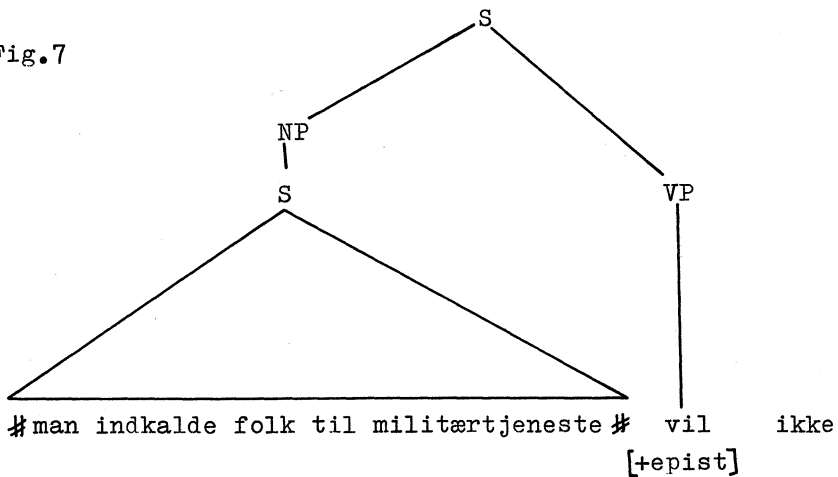

Fig.7

Igen er kun s-passiv mulig i fig. 6, blive-passiv kun mulig i fig. 7. På fig. 7 kan vi danne indholdssubjekt i konstituentsætningen:

(51) #der blive indkaldt folk til militærtjeneste # vil ikke

herefter kan vi bruge NP-løft og vi får da (48). Lad os danne indholdssubjekt i fig. 6:

(52) folk vil ikke #der indkaldes folk til militærtjeneste #

Her kan ENP-slettelse ikke virke. Slettelse af # er umulig med en regel, der danner infinitiver. Vi kan slette # med en regel der danner ledsætninger og får da:

(53) [?] folk vil ikke, at der indkaldes dem til militærtjeneste.

(53) er uacceptabel for mig, men det har noget med pronominaliseringen at gøre.

Som nævnt findes der uafhængige argumenter der støtter denne analyse. Nogle modalverber som ville, måtte kan tage komplementer, der ikke er sætninger. I sætninger som

(54) Ole vil hjem

er konstituentsætninger (og i særdeleshed sætningssubjekt) utænkeligt. Subjektet må altså være Ole, som er animat. (54) har da også éntydigt ikke-epistemisk betydning. Som modeksempel anføres

(55) Ole må hjem.

hvor epistemisk betydning synes at foreligge. Der er også andre problemer i forbindelse med denne analyse, som jeg ikke kan komme ind på.

Læg mærke til, at modalverbernes komplement ikke er domineret af NP, da modalverbernes infinitiv ikke kan passivendes:

(56) *gå hjem villes af Ole

Hvor to modalverber foreligger, synes det sidste dog at kunne tage objekt-NP:

(57) Lektierne skal kunnes.

(58) *Lektierne kunnes.

3. Akkusativ med infinitiv

Akkusativ med infinitiv findes ved få verber: sanseverber og bede, byde og lade. Læg først mærke til at akkusativ med infinitiv ikke er domineret af NP, således som at+infinitiv kan være det:

- (59) *det hørtes dem komme
 (60) det beordredes dem at komme

Men hvis komplementet i overfladestrukturen er en ledsætning, foreligger der en NP i dybstrukturen:

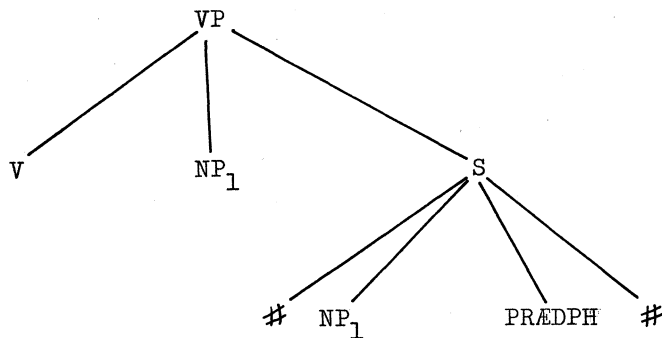
- (61) det hørtes at de kom

I overfladestrukturen står akkusativen som et almindeligt objekt:

- (62) man hørte ham komme
 (63) han hørtes komme

og den er ikke længere domineret af S, da passiven, som vi har set, næppe kan virke ind i en konstituentsætning. Men semantisk set er akkusativen tydeligvis subjekt for infinitiven. Der foreligger to muligheder for at analysere akkusativ med infinitiv. Den første mulighed er følgende: dybstrukturkonfigurationen er denne:

Fig.8

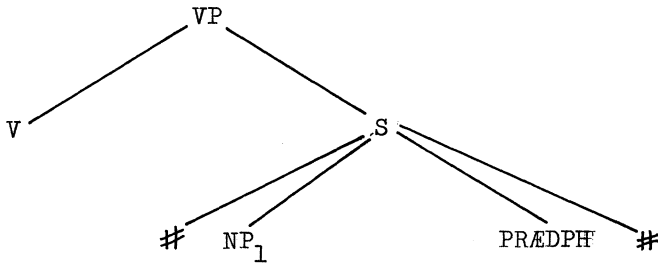

#'erne fjernes af ENP-slettelses reglen, der også stryger subjektet i komplementsætningen. Under (62) ligger altså:

(64) man hørte ham [han komme]_S

Akkusativen er efter denne hypotese en 'rigtig' akkusativ. Den anden mulighed er følgende: dybstrukturkonfigurationen er denne:

Fig.9

Der opstilles en ny transformation, AI, der løfter NP₁ op af S og hænger den under VP. Den kan formuleres således:

X	V	#	NP	PrædPh	#	Y	
1	2	3	4	5	6	7	→
1	2+4	Ø	Ø	5	Ø	7	

Under (62) ligger efter denne hypotese følgende:

(65) man hørte [ham komme]_S

Er det muligt at finde tilfælde hvor de to hypoteser producerer inkompatible forudsigelser? Jeg har fundet to, nemlig 1) indholds-subjekt i konstituentsætningen og 2) passiv i konstituentsætningen.

Ad 1. Hypotese 1 forudsiger at der aldrig kan forekomme som akkusativ i akkusativ med infinitiv, hypotese 2 siger at der kan forekomme i en sådan stilling. Hypotese 1's forudsigelse bygger på at der altid indsættes hvor subjektet mangler. I fig. 8 kan der altså aldrig forekomme som det første NP. Hvis man foretager indholds-subjekttransformationen på (66) får man (67):

(66) de lod et stykke tid # et stykke tid gå #

(67) de lod et stykke tid #der gå et stykke tid #

Men nu kan ENP-slettelse ikke virke, for der findes ikke i matrix-sætningen. Efter hypotese 1 ville

(68) de lod der gå et stykke tid

være uacceptabel. Hypotese 2 forudsiger at (68) er acceptabel. Den dannes på følgende måde:

(69) de lod # et stykke tid gå #
 de lod # gå et stykke tid # (indholdssubjekt)
 de lod # der gå et stykke tid # (der)
 de lod der gå et stykke tid (AI)

Talere synes usikre i deres bedømmelse af konstruktioner som (69). Selv finder jeg dem fuldt ud acceptable. Der kan være tale om dialektale forskelle: nogle talere har måske dybstrukturen fig. 8, andre fig. 9.

Ad. 2. Betragt sætningerne:

(70) Jeg hørte Peter smække lågen.

(71) Jeg hørte lågen blive smækket af Peter.

Hypotese 1 forudsiger at sætningerne betyder noget forskelligt, hypotese 2 forudsiger at de er parafraaser. Dybstrukturen for sætningerne i hypotese 1 vil være:

(72) Jeg hørte [Peter]_{NP} [Peter smække lågen]_S

(73) Jeg hørte [lågen]_{NP} [Peter smække lågen]_S

(71) deriveres af (73) ved passivvending af konstituentsætningen efterfulgt af ENP-slettelse. (71) kan ikke deriveres af (72) på denne vis, for da ville vi få:

(74) jeg hørte Peter # Peter smække lågen #

(75) jeg hørte Peter # lågen blive smækket af Peter # (Passiv)

Men (75) kan ikke undergå ENP-slettelse. Under hypotese 2 derives (70) og (71) af samme dybstruktur. Forskellen er en anvendelse af passivtransformationen i (71):

- (76) jeg hørte # Peter smække lågen #
 jeg hørte # lågen blive smækket af Peter # (Passiv)
 jeg hørte lågen blive smækket af Peter (AI)

I min dialekt er (70) og (71) synonyme. Det kunne være interessant at undersøge, om det er de samme talere, der ikke vil acceptere (69), som ville interpretere (70) og (71) forskelligt.

Til støtte for hypotese 1 taler, at akkusativ med infinitiv adskiller sig fra ledsætningskonstruktionen ved at betegne 'umiddelbar sansning'; det ses af følgende:

- (77) * jeg kunne se toget komme fordi signalet blev grønt
 (78) jeg kunne se toget kom fordi signalet blev grønt

Dette fænomen kan dog hænge sammen med to andre ting: det kan skyldes at akkusativ med infinitiv ikke er domineret af NP eller det kan bero på at akkusativ med infinitiv mangler hele Aux-frasen (eller de elementer der, under en anden hypotese, svarer her til):

- (79) *Jeg hørte Ole muligvis synge
 (80) Jeg hørte at Ole muligvis sang
 (81) *Jeg hører Ole kunne synge
 (82) Jeg hører at Ole kan synge
 (83) *Igår hørte jeg Ole synge imorgen.
 (84) Igår hørte jeg at Ole sang imorgen.

(83)-(84) viser at akkusativ med infinitiv mangler tempus, i det mindste ved sanseverber:

- (85) Igår bad jeg ham komme imorgen.

4. at+infinitiv

Det skrevne at svarer både fonologisk, syntaktisk (og diakront) til to forskellige størrelser. De udtales /a/ og /å/. /a/ indleder ledsætninger mens /å/ indleder infinitiver. /a/ kan udelades alle steder undtagen i initial stilling:

- (86) at han kommer er sandt
 (87) * han kommer er sandt
 (88) det er sandt at han kommer
 (89) det er sandt han kommer

/å/ kan slettes alle steder hvor infinitiven er flyttet fra sit 'styrende led', dvs. ikke længere står i den frase, hvor infinitivens kerneled står. Det gælder f. eks. appositioner:

- (90) den kendsgerning, at han er en drukkenbolt
 (91) den kendsgerning, han er en drukkenbolt
 (92) den idé, at tage til stranden
 (93) * den idé, tage til stranden

at+infinitiv kan dække mange forskellige dybstrukturer. De vigtigste overfladetyper er:

- 1) som NP i en sætning (explikative)
- 2) styret af et substantiv
- 3) styret af et adjektiv

Skønt adjektivkonstruktionerne er dårligst forståede tager jeg alligevel mit udgangspunkt i dem, idet der her findes en transformation, proerstatning, der også er i arbejde ved en række verbale konstruktioner, der tilsyneladende er frembragt ved NP-løft, men i virkeligheden ikke er det. Betragt sætningerne:

- (94) At gøre ham tilpas er svært
 (95) Det er svært at gøre ham tilpas
 (96) Han er svær at gøre tilpas

- (97) Det er svært at skrive breve til ham.
 (98) Han er svær at skrive breve til
 (99) Nettet er svært at kaste bolden ned i
 (100) Det er svært at kaste bolden ned i nettet

Dybstruktursubjektet i disse sætninger er en sætning. Det viser parafrasen med infinitiv i extraposition. Men der er også en version hvor en NP fra den subjektive ledsætning er rykket op som subjekt i oversætningen. Er der tale om NP-løft? Svaret er nej, for det er helt andre led som rykkes op her: NP-løft løftede subjektsætningens eget subjekt op som subjekt for oversætningen. Her løftes alle andre NP'er end subjektet op som subjekt i ledsætningen; kun ikke subjektet. Det kunne se ud som om det var topikaliseringsreglen, der bevirkede denne fremflytning, for der synes at være de samme restriktioner på de to regler:

- (101) * Den grund er dum at rejse af.
 (102) * Den grund rejses han af.
 (103) * Natten er uhyggelig at rejse om
 (104) * Natten rejses han om

Men pronomenerstatning kan også virke på objektive ledsætninger; og her kan topikaliseringsreglen vel vanskeligt virke:

- (105) Han anså det for let at tage eksamen
 (106) Han anså eksamen for let at tage

Disse iagttagelser får os til at opstille følgende regel:

U	[det [pro]	Aux	V	AdjPh	W	[X NP Y] _S	Z	X ≠ Ø
1	2	3	4	5	6	7 8 9	10	→
1	8	3	4	5	6	7 Ø 9	10	

Denne regel gælder ikke kun for disse konstruktioner. Den bør nok også udstrækkes til at dække par som

- (107) Det gav et sæt i ham
 (108) Han gav et sæt
- (109) Det var en god idé med den rygepause
 (110) Den rygepause var en god idé

I særdeleshed må konstruktioner af typen

- (111) At sy kjolen kostede halvtreds kroner
 (112) Det kostede halvtreds kroner at sy kjolen
 (113) Kjolen kostede halvtreds kroner at sy

opfattes som frembragt ved proerstatning og ikke ved NP-løft, fordi det her er objektet som er løftet.

I de omtalte konstruktioner findes der intet subjekt i ledsætningen. Undertiden findes der led i oversætningen der semantisk set er subjekt:

- (114) Det er venligt af dem at komme (jvf: de kommer)
 (115) Det er muligt for dem at komme

Så man bort fra dette ville konstruktionerne lettest kunne frembringes ved extraposition fra subjektpladsen:

- (116) [det [at gøre ham tilpas]_S]_{NP} er svært →
 (117) [det]_{NP} er svært [at gøre ham tilpas]_S

idet selve infinitiven er skabt af en (ukendt) regel, der danner infinitiver af sætninger, hvor subjektet er ubestemt (mangler?). Men hvis dem i (114) skal dannes af infinitivens subjekt, da må vi have en regel, som splitter en ledsætning op i subjekt og prædikat (subjektet tilknyttes ved af) når ledsætningen er rykket i extraposition og står efter et adjektiv:

- (118) [det [[de][komme]]] er venligt
 (119) [det] er venligt [[de][komme]]
 (120) [det] er venligt [af dem] [at komme]

Selve reglen ser højst besynderlig ud. At der er noget galt ses af (115). Det afhænger nemlig af adjektivet om der bruges af eller for; hvis subjektet også kan være subjekt for adjektivet bruges af. Hvis subjektet er 'dativ' for adjektivet bruges for. Det ser altså ud til at subjektet i (114) alligevel må være dem, og ikke en sætning som før antaget. Problemet er uløseligt for mig i øjeblikket.

Nogle tilfælde af infinitiv styret af adjektiv + substantiv lader sig let analysere efter disse retningslinjer:

(121)

- [han er [en mand [[at snakke med manden] er kedeligt]]
 [han er [en mand [det er kedeligt [at snakke med manden]]]]
 [han er [en mand [manden er kedelig [at snakke med]]]]
 [han er [en mand [kedelig [at snakke med]]]]
 [han er [en kedelig mand [at snakke med]]]

Transformationerne er: extraposition, proerstatning, apposition, foranstillet beskriver. Denne analyse går ikke i alle tilfælde:

- (122) Her er en stor opgave, at tage fat på.
 (123) *Her er en opgave som det er stort at tage fat på

Proerstatning kan også flytte infinitiver. På den måde forklarer vi følgende:

- (124) *At han kom tidligt viste sig.
 (125) Det viste sig, at han kom tidligt.
 (126) At han kom tidligt viste sig at ærgre hende.

Vise sig kræver obligatorisk extraposition. Men hvorfor er (126) da acceptabel? Som følgende viser er der faktisk foretaget extraposition i (126):

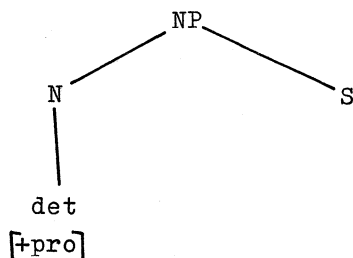
[det[[det[komme]]ærgre]]viste sig
[det[[det]ærgre [komme]]]viste sig
[det]viste sig [at ærgre [komme]]
[komme]viste sig [at ærgre]

Transformationer:

1. Første cykel: extraposition
2. Anden cykel: extraposition
proerstatning

Vi går nu over til at behandle infinitiv styret af substantiv. Samtidig drager vi sammenligninger med den bedst forståede type af infinitiver, nemlig de infinitiver der fungerer som NP'er. Sidstnævnte opfattes oftest som explikanter til et det-eksplikat. Den underliggende struktur er:

Fig.10

Læg mærke til, at hvis en sådan sætning står som objekt kan den passivendes. Relativsætningerne ligner fig. 10, kun dominerer N ikke en proform, men et substantiv. Hvorledes analyserer vi nu konstruktioner som

(127) De gav svinene affaldet at æde.

John Robert Ross har i 'Constraints on Variables in Syntax' fundet, at det i ingen sprog er tilladt at bevæge led ud af en relativkonstruktion. Følgende data antyder at (127) ikke er nogen explikativ sætning men snarere en relativkonstruktion:

- (128) Han foreslog at sætte skålen på bordet.
 Skålen foreslog han at sætte på bordet.
 Hvilken skål foreslog han at sætte på bordet?
- (129) Han gav dem et bord som de kunne sætte skålen på.
 * Skålen gav han dem et bord som de kunne sætte på.
 * Hvilken skål gav han dem et bord som de kunne sætte på?
- (130) Han gav dem et bord at sætte skålen på.
 * Skålen gav han dem et bord at sætte på.
 * Hvilken skål gav han dem et bord at sætte på?

Infinitiven kan dog også være adverbial, da samme restriktion gælder for adverbialle ledsætninger, men semantisk set ligner (127) en relativsætning. På andre punkter afviger disse konstruktioner også fra almindelige explikative sætninger: de kan ikke passivendes alene men undertiden sammen med deres kerneled:

- (131) Han beordrede dem at spise
 (132) Det blev beordret dem at spise
- (133) Han gav dem noget mad at spise
 (134) *Det blev givet dem noget mad at spise
- (135) Noget mad at spise blev givet dem.

Tilsvarende kan kerneled plus at-sætning topikaliseres, hvilket indirekte objekt plus explikativ sætning ikke kan:

- (136) Noget mad at spise gav han dem.
 (137) *Dem at spise beordrede han.

Strukturen er rimeligvis:

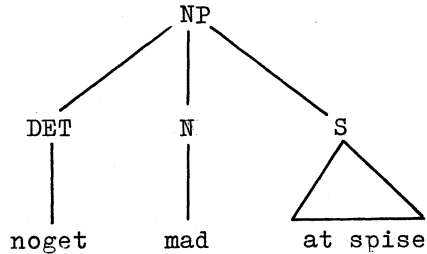

Fig. 11

Med disse konstruktioner in mente er vi nu i stand til at sige mere om beskæringen af S-noden i at-infinitiver. Ud fra følgende hypoteser:

1. De infinitivdannende transformationer kommer allerførst i cyklen.
2. Passiven kan ikke gå 'ind' i en konstituentsætning.
3. Reflexivering sker kun indenfor samme S.

kan vi konkludere at der eksisterer en S-beskæring som kommer efter infinitivdannelsen. Betragt først sætningen:

(138) Han hindrede hende i at læse sin dagbog.

Hvis sin kan referere til han findes der en dybstruktur af (138) af følgende udseende:

(139) han hindrede hende i [hun læste hans dagbog]_S

Læg mærke til, at reflexivering ikke kan foregå i den cykel, hvor ledsætningen transformeres. Den må foregå i den cykel hvor matrix-sætningen transformeres. Men da må S-noden være beskåret:

(140) han hindrede hende i [læse i hans dagbog]_{PrædPh}

Betragt nu sætningerne:

(141) Man besluttede at overdrage hende sagen.

(142) Det blev besluttet at overdrage hende sagen.

(143) *Sagen blev besluttet at overdrage hende.

Infinitiven kan passivvendes (142) men ikke led af infinitiven (143). Da må S være tilstede, hvor passivtransformationen virker. Men passivtransformationerne virker efter infinitivtransformationerne. Så kan det ikke være infinitivtransformationerne der beskærer S. Der er følgende modeksempel:

- (144) Man overdrog hende at ordne sagen.
 (145) Det blev overdraget hende at ordne sagen.
 (146) Sagen blev overdraget hende at ordne.

Nu viser det sig, at typen (146) kun er mulig hvor konstruktioner af typen

- (147) Man overdrog hende sagen at ordne.

er mulige, jvf.

- (148) *Man besluttede sagen at overdrage hende.

(146) er derfor ikke noget virkeligt modeksempel, for det har strukturen

- (149) man overdrog [hende]_{NP} [sagen[hun ordne sagen]_S]_{NP}

Det ville være rarest hvis infinitivtransformationerne også beskar S-noden; men det synes altså ikke at være tilfældet.

5. Slettelse af /å/

Eksemplerne (94)-(100) fik en analyse som forudsatte at proerstatning kom efter extraposition. Vi vil her prøve at vise, at extraposition ligger efter /å/-slettelse (indsættelse), og dermed bliver en meget sen transformation i cyklen. Måske er den en postcyklisk transformation.

Vi vil dele forekomsten af /å/ op i tre tilfælde: (1) hvor /å/ er forbudt, (2) hvor /å/ er obligatorisk og (3) hvor /å/ er optionel.

- (1) /å/ er forbudt:
 ved infinitiver styret af modal- eller sanseverber (akkusativ med infinitiv)
 ved topikaliseret VP (*at skringe gjorde hun)
- (2) /å/ er obligatorisk:
 styret af præposition (*han opfordrede hende til gøre det)
 som apposition til substantiv (*han fremlagde idéen gå hjem)
 som apposition til adjektiv (*han er pligtig gøre det)
 som apposition til det (*det gå i skoven var en god idé).
- (3) /å/ er optionel:
 direkte efter verbum (han forsøgte blive valgt som præsident, flammerne sås bryde frem i gavlen)
 direkte efter objekt (han beordrede hende vaske sig noget bedre)
 i sætningsspidsen (passe et spædbarn er tidsrøvende, forbedre sig forsøgte han ofte)

Forskellen mellem (1) overfor (2)-(3) er at infinitiverne i (1) ikke er domineret af NP, hvilket de er i (2)-(3). I reglen som indsætter /å/ kan vi derfor forlange at infinitiven er substantivisk; så udelukkes /å/ ved (1). Reglen for indsættelse af /å/ kommer da til at lyde:

X	[det [(ADV) Temp Y] _S] _{NP}					Z
1	2	3	4	5	6	→
1	2+å	3	Ø	5	6	

Forskellen mellem (2) og (3) er at infinitiven står direkte efter sit styrende led i (2) mens den ikke gør det i (3). Hvis vi kalder en frase for APH og det styrende led for A, så står infinitiven i følgende konfiguration:

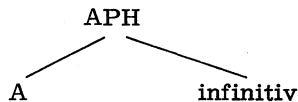

Fig. 12

Hvis APH = PRÆPPH, NP, ADJPH, så er A = PRÆP, N, ADJ. Vi kan enten sige at /å/-indsættelse er obligatorisk i disse tilfælde, eller vi kan sige at /å/-slettelse er forbudt i disse tilfælde.

Reglen proslettelse er en regel som sletter den pronominale kerne i eksplicative sætninger som:

(150) det at passe et spædbarn er tidsrøvende

Denne regel må komme før /å/-slettelse fordi denne sidste regel må vide om pronominet er blevet slettet for at virke korrekt: /å/ kan jo nemlig kun slettes hvis det også er slettet. Der er nu to eksempler som tilsyneladende modsiger vor analyse, nemlig forholdene ved extraponerede sætninger og ved end-sætninger. Ved extraponerede sætninger må /å/ ikke slettes, selv om infinitiven er fjernet fra sit styrende led, det:

(151) det er tidsrøvende at passe et spædbarn

(152) *det er tidsrøvende passe et spædbarn

Det er imidlertid let at udskyde sætning 152 hvis man lader extrapositionsreglen komme efter /å/-reglen. Når /å/-reglen virker er infinitiven endnu ikke extraponeret og fjernet fra sin kerne, og /å/ kan da ikke slettes. Hvis infinitiven står i sætningsspidsen får vi følgende muligheder:

prosl åsl extpos

+	÷	÷	at passe et spædbarn er tidsrøvende
+	+	÷	passe et spædbarn er tidsrøvende
÷	÷	+	det er tidsrøvende at passe et spædbarn

Vi vil ikke få den ukorrekte (152). Rækkefølgen bliver altså:

Proslettelse
/å/-slettelse
Extraposition

Vi kommenterer nu end-frasen. Typen er:

(153) det er bedre at være død end at være rød

(154) det er bedre at være død end være rød

(155) *det er bedre være død end være rød

Vi ser at /å/ kan udelades ved end-frasen. Hvis end opfattes som det styrende led på linje med præpositioner som fra, til, osv, giver analysen et forkert resultat, dvs. hvis analysen er som fig. 13 viser:

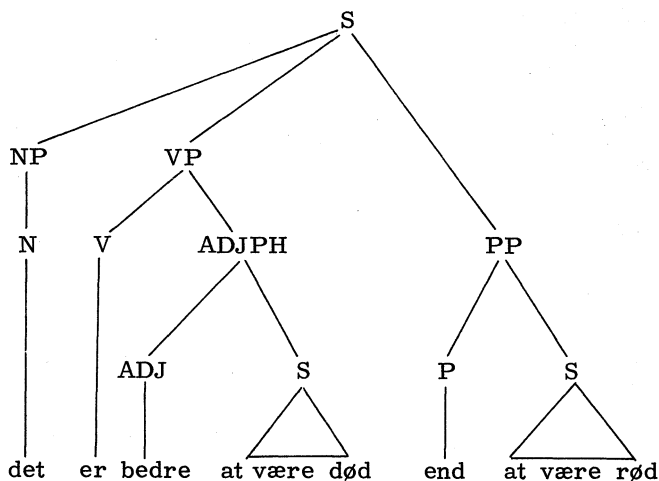

Fig. 13

Denne analyse er heldigvis ikke rigtig. Jeg foreslår analysen i fig. 14.

Konstruktionen opfattes altså som en relativkonstruktion med et abstrakt element GRAD som fællesled. Den underliggende struktur udtrykkes mere direkte i (156) som er en parafrase af (153):

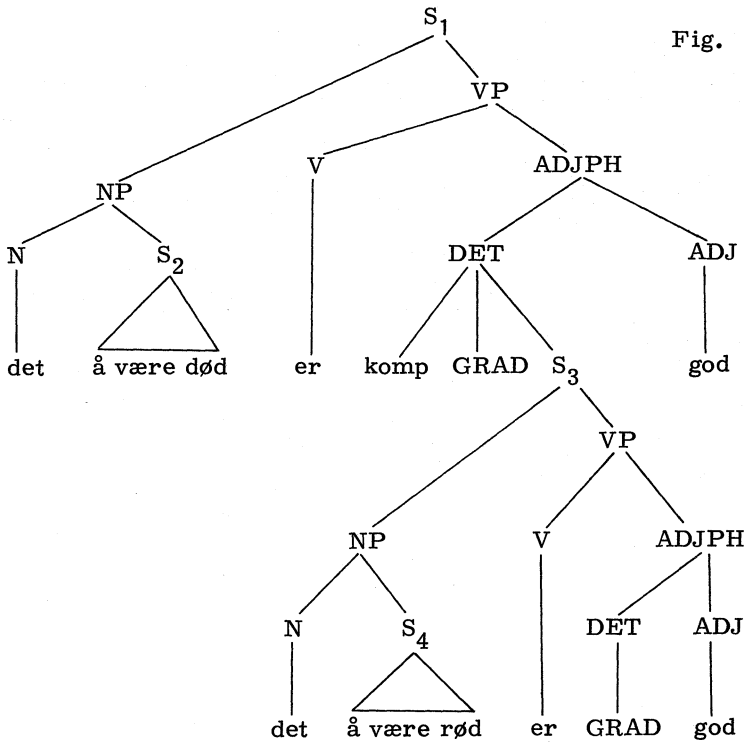
(156) det, at være død, er bedre end det, at være rød, er.

(157) det er bedre, at være død, end det er (godt), at være rød.

Læg mærke til at (157) er af formen:

X W₁ Y KONJ X W₂ Y

Fig. 14

Der findes en regel, gapping, som i dette tilfælde kan slette det midterste Y og X, jvnf:

(158) Igår svømmede Ole i vandet og igår pjaskede Grete i vandet.

(159) Igår svømmede Ole og pjaskede Grete i vandet.

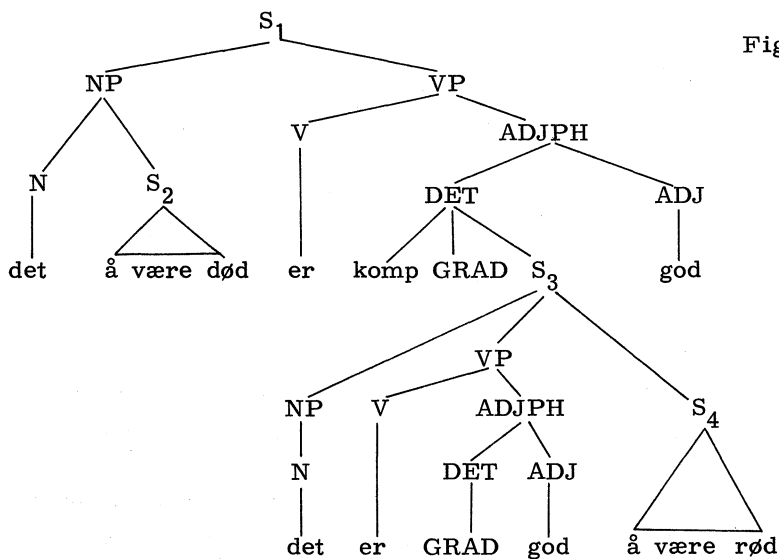
Gapping kommer meget sent i cyklen, i hvert tilfælde efter topikalisering og extraposition. Hvis gapping kom før extraposition ville man få derivationen

(160)

	det [at skrive]	er svært	og	det [at regne]	er svært
gapping	det [at skrive]		og	det [at regne]	er svært
extrapos	*det [at skrive]		og	det	er svært [at regne]

Samme fænomen kan påvises ved topikalisering. (157) er et nødvendigt led i derivationen af (153). Extraponering af S_4 er da sket i den cykel hvor S_3 behandles. Når S_1 skal behandles er S_4 allerede extraponeret, og fjernet fra sit styrende led, N. Derfor kan /å/-slettelse virke på end-infinitiven end at være rød men ikke på at være død. Sidstnævnte skal nemlig først extraponeres i den cykel hvor S_1 behandles. Når /å/-slettelse kigger på at være død står denne infinitiv stadig ved sit styrende led. Når /å/-slettelsen kigger på end at være rød står denne ikke ved sit styrende led, men er i en tidligere cykel blevet extraponeret. Altså er end-infinitiverne ikke nogen undtagelse fra reglen.

Derivationen af (154) er vistnok lidt indviklet, og jeg viser den lidt mere detaljeret. Først extraponeres S_4 :

Så rykkes adjektivbestemmeren (DET) hen bag adjektivet (ligesom substantivets bestemmer undertiden rykkes hen bag substantivet):

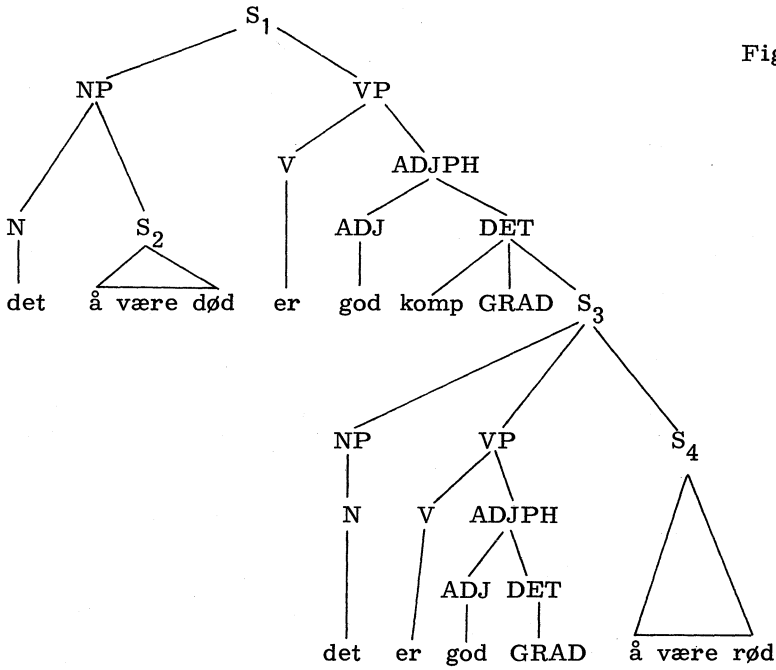

Fig. 16

Læg nu mærke til hvordan /å/-slettelse kan virke på S₄ men ikke på S₂. Efter /å/-slettelse extraponeres S₂ og S₃ idet GRAD er blevet erstattet af end; GRAD uden komp erstattes af pos:

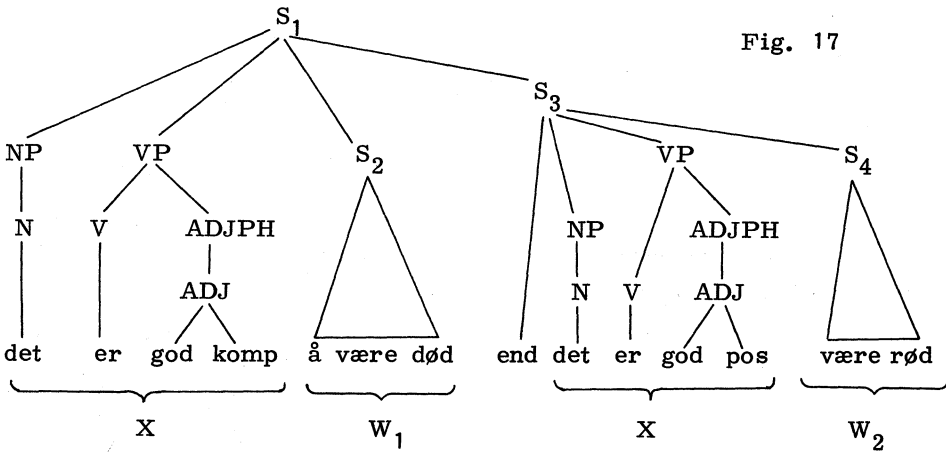
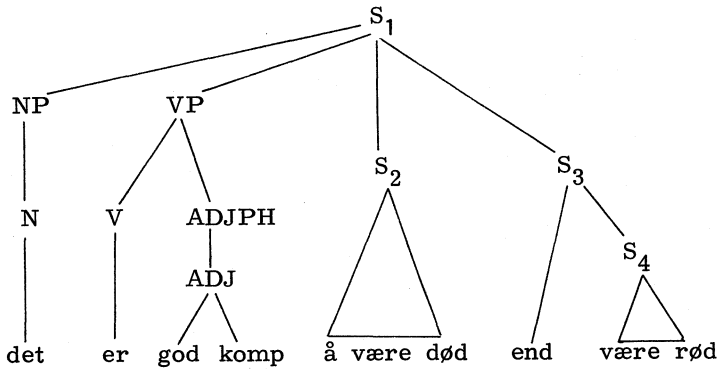

Fig. 17

Fig. 17 viser at træet nu kan undergå gapping og vi får tilslut fig. 18.

Blandt argumenterne for denne dybstrukturanalyse er:

(1) end kan kun forekomme hvis adjektivet har en komparativ. Komparativsmorfemet må derfor danne konstituent med end-infinitiven i dybstrukturen.

(2) komparativsmorfemet er i komplementær distribution med adverbiet så. De må da stå på samme plads, dvs. hænge under samme node i træet.

(3) Når fællesleddet er et abstrakt GRAD og ikke adjektivet ligger det i at adjektiverne kan være forskellige:

(161) Ole er tykkere end Hans er høj

der må have dybstrukturen

(162) Ole er komp GRAD [Hans er GRAD høj] tyk

Vi vil nu til sidst vise en besynderlig konsekvens af denne analyse. Vi har som nævnt rækkefølgen: Proslettelse, /å/-slettelse, extraposition. Videre kan vi indse at topikalisering må gå foran /å/-slettelse, for /å/-slettelse skal vide om topikalisering har fundet sted:

- (163) han var villig til at løbe ærinder
 (164) *han var villig til løbe ærinder
 (165) løbe ærinder var han villig til

I (165) men ikke i (164) er infinitiven fjernet fra sin præposition og i (165) men ikke i (164) er /å/-slettelse tilladt. Vi får da:

Topikalisering

/å/-slettelse

Men nu må extraposition også gå foran topikalisering, for det er muligt at topikaliseres et led i den extraponerede sætning i tilfælde hvor et sådant led ikke kunne topikaliseres såfremt sætningen ikke var extraponeret. Et sådant tilfælde er subjektiv ledsætning. Hvis topikalisering kom før extraponering kunne intet led fra den subjektive ledsætning topikaliseres, fordi der eksisterer en universel regel (der i det mindste gælder for de indoeuropæiske sprog), som forbyder at flytte led ud af en subjektiv ledsætning. Den omvendte rækkefølge ville ikke støde på sådanne vanskeligheder:

- (166) det, at høre på Hansen, er en chokerende oplevelse
 (167) det er en chokerende oplevelse at høre på Hansen
 (168) Hansen det er en chokerende oplevelse at høre på
 (169) Hansen er det en chokerende oplevelse at høre på

(167): extraposition. (168): topikalisering. (169): inversion. (169) er en fuldstændig acceptabel sætning - dog muligvis kun i en bestemt kontekst:

Nogle politikere forsøger blufærdigt at skjule deres løgne, når de taler, men Hansen er det en chokerende oplevelse at høre på: først siger han vi skal ind i EF for at sikre vort sociale system, og dernæst forlanger han at vi nedskærer den offentlige sektor, så industrien får mulighed for at klare sig i EF.

At intet led må rykkes ud af en subjekt-NP, ses af at man får et uacceptabelt resultat, såfremt dette gøres, og extraposition undlades:

- (170) det, at høre på Hansen, er en chokerende oplevelse
 (171) Hansen det, at høre på , er en chokerende oplevelse
 (172) *Hansen er det, at høre på, en chokerende oplevelse

Det vil sige: (169) kan ikke være deriveret ved følgen: Topikalisering - extraposition - inversion, eller: Topikalisering - inversion - extraposition, for da måtte (172) også være en korrekt sætning. Men det er den ikke. Vi får altså:

Extraposition
 Topikalisering

Lægger vi resultaterne sammen får vi følgende facit:

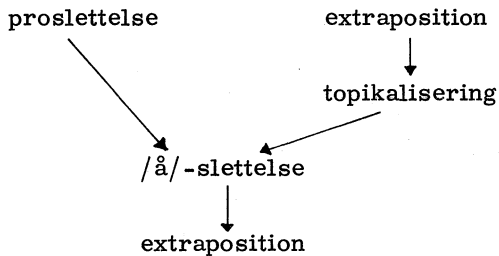

Fig. 19

Extraposition optræder altså to steder. Dette kan beskrives på forskellig måde:

- (1) En transformation kan forekomme flere gange i cyklen.
- (2) En transformation kan være en "anywhere rule", dvs. den kan bruges nårsomhelst det er muligt.
- (3) En transformation kan optræde både i cyklen og i post-cyklen.

Jeg ved ikke hvilken beskrivelse der er rigtig.